

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز تحت عنوان:
The Impact of Globalization on Urban Housing Architecture in Iran
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

تأثیر جهانی شدن بر معماری مسکن شهری در ایران

بابک داریوش^۱، فاطمه دستیار^{۲*}، مریم دستیار^۳

۱. عضو هیئت علمی گروه معماری، مؤسسه پژوهشی شیخ بهایی، تهران، ایران.

۲. پژوهشگر دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، ایران.

۳. پژوهشگر مؤسسه پژوهشی شیخ بهایی، تهران، ایران.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۷/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۰۴

چکیده

پدیده جهانی شدن، عمدتاً به پدیده‌ای اطلاق می‌شود که براساس آن فاصله میان کشورها کاهش می‌یابد و جوامع کمتر توسعه‌یافته و کوچکتر تحت تأثیر جوامع بزرگتر و پیشرفته‌تر قرار می‌گیرند. براساس تعاریف مختلف برخی این پدیده را مرتبط با انقلاب صنعتی و برخی مرتبط با انقلاب تکنولوژیک در حوزه ارتباطات می‌دانند. این پدیده تأثیر بسیاری بر الگوی شهرنشینی و تشکیل شهرهای بزرگ و سرعت انتقال تکنولوژی دارد و مانند سایر کشورها، بر کشور ما نیز تأثیر بسیاری داشته است. علاوه بر شهرها، معماری نیز به واسطه این پدیده دچار دگرگونی شده است. در این تحقیق مسکن شهری به لحاظ چند وجهی بودن مسکن و به دلیل فراوانی آن در نوع معماری مورد بررسی قرار گرفته است. به نظر می‌رسد تا به حال رابطه میان این پدیده و مسکن شهری در ایران به طور کامل تبیین نشده است، پس مسئله پژوهش این است که با توجه به تأثیر عمیق این پدیده بر مسکن شهری در ایران، این ضرورت وجود دارد تا رابطه مسکن شهری و این پدیده به درستی تبیین شود و به تعبیری باید گفت بدون تبیین رابطه این پدیده با مسکن شهری، نمی‌توان به درستی راجع به مسکن شهری در ایران اظهار نظر کرد. هدف این تحقیق آن است تا تأثیرات و مسائل به وجود آمده ناشی از این پدیده را بر معماری مسکن شهری به طور دقیق‌تر مورد بررسی قرار دهیم. لذا با روش کیفی و مطالعه اسنادی بر وجوه این پدیده و با مروری بر نظریات و پژوهش‌های انجام شده در ایران، به تبیین مسائل و تأثیرات ناشی از این پدیده بر معماری مسکن شهری خواهیم پرداخت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد معماری مسکن شهری چه در شکل بیرونی و چه در فضاهای داخلی شدیداً تحت تأثیر این پدیده قرار گرفته و منطبق بر سبک زندگی وارداتی و مدرن است.

واژگان کلیدی: جهانی شدن، معماری، مسکن شهری، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

دو مرحله را ذکر می‌کنند. او مرحله اول را جهانی شدن ابتدایی می‌نامد که در آن امپراتوری‌های بزرگ مثل روم و ایران شکل گرفتند: ظهور ادیان بزرگ از مصادیق جهانی شدن مرحله ابتدایی است و ویژگی آن این است که خطاب آنها متوجه همه عالم است و خطاب جغرافیایی خاص ندارد. مرحله دوم جهانی شدن از نظر او ارتباطات است که متفکرین غرب امروزه صحبت از جهانی شدن می‌کنند، یعنی وارد عصری شده‌ایم که ویژگی‌های این دوره متکی به صنعت ارتباطات است و به سرعت و در طی دو دهه توانسته خود را به سراسر دنیا تحمیل کند. «آلویس تافلر» بر این اعتقاد است که موج سوم در راه

یکی از دگرگونی‌های گسترده که در شرایط فعلی جوامع با آن روبرو هستند، دگرگونی در عرصه ارتباطات و تکنولوژی‌های اطلاعاتی است. اکثر جوامع (سنتی و مدرن) را فرا گرفته است. فرایند جهانی سازی که با گسترش تکنولوژی‌های اطلاعاتی - ارتباطی نوین همراه بوده و از نظر کمی و کیفی گستره ارتباطات انسانی را بسط داده و ارکان مختلف حیات اجتماعی را تحت تأثیر خود قرار داده است. مک‌گرو و هلد (۱۳۹۵) در مورد جهانی شدن

* نویسنده مسئول: fa_dastyar@gmail.com، ۰۹۱۲۲۹۰۰۵۰۳

تشکیل امپراطوری‌های باستانی ایران و روم دانسته‌اند، برخی با عصر صنعتی شدن و برخی با مدياهای جمعی و برخی با ورود اینترنت. به هر روی و با هر تعریف، آنچه که در رابطه با این پدیده غیر قابل انکار است، تأثیر شگرف این پدیده بر ابعاد زندگی بشر در کره‌ی خاکی است. فضا و محیط کالبدی هم به دنبال تغییرات اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی تغییر کرده است. به‌طور کلی ابعاد و تأثیرات جهانی شدن را می‌توان به سه بخش عمده «سیاسی، فرهنگی و اقتصادی» دسته‌بندی کرد که در **جدول ۱** قابل مشاهده است.

جهانی شدن و انتقال تکنولوژی

انتقال تکنولوژی یکی از تأثیرات لایه جهانی شدن است و می‌تواند پیامدهای جهانی شدن را افزایش دهد. به عقیده «مایکل تانز» نیز جهانی شدن پیامد یک انقلاب تکنولوژیک است که همزمان با رایانه‌ای کردن امور ارتباطات راه دور و حمل و نقل سریع مشاهده می‌شود (Friedman, 1999). این مسئله طرفداران و منتقدانی دارد. در نقد این تأثیرات، «بودریار» انتقاد زیادی نسبت به تسلیم در برابر فناوری دارد که به تدریج هویت فردی و ملی را از بین می‌برد (Dean, 1997, 36-37). امروزه سلطه نه تنها از طریق فناوری بلکه به عنوان فناوری خود را تداوم داده و گسترش می‌دهد و این دومی مشروعیت بزرگی از قدرت سیاسی در حال گسترش را فراهم کرده و تمام حوزه‌های فرهنگ را به خود جذب می‌کند (Giddens, 1995, 221). اما طرفداران این مسئله معتقدند توسعه فناوری به افزایش جهانی شدن کمک کرده است. یک نمونه بارز جهانی سازی فناوری این است که چین و هند از لحاظ اقتصادی از مزایای اقتصادی بهره‌مند شده‌اند، زیرا کشتی‌های کانتینری به چین اجازه داده‌اند کالاهای خود را به اروپا و آمریکا و برعکس صادر کنند و به کشورها اجازه می‌دهد از مزیت نسبی خود در تجارت استفاده کنند (Postrel, 2006). شکل‌گیری اولین انقلاب صنعتی فناوری، تأثیر زیادی بر جهانی شدن داشته است زیرا این امر به پیوستن جهان با هم کمک می‌کند، جایی که فاصله هیچ مانعی برای تجارت نیست و به عنوان بخشی اساسی از فعالیت جهانی سازی اقتصادی در نظر گرفته می‌شود؛ همانطور که «فریدمن» اشاره کرد که ۸۰٪ جهانی سازی مبتنی بر فناوری است. توسعه فناوری ایجاد شده در مناطق، مانند ارتباطات و اختراع تلفن و تلفن‌های همراه با کمک ماهواره باعث شده است که زمان و مسیری قبلی برداشته شود (UKEssays, 2018).

البته واکنش مردم کشورها و اقوام نسبت به این پدیده متفاوت است. «صبار» در این باره معتقد است، هنگامی که افراد با چیزها یا مفاهیمی از جوامع دیگر روبرو می‌شوند ممکن است بدون هیچ تغییر واضحی از آنها استفاده کنند یا ممکن است آنها را پذیرفته و تغییر دهند. آنها همچنین ممکن است را پذیرفته و از چیزهای جدید را به روش‌های مختلف یا در تنظیمات مختلف استفاده

است که در نتیجه آن دولت‌ها بخشی از قدرت حاکمیت خود را از دست خواهند داد. دخالت‌های اقتصادی و فرهنگی دیگر کشورها موجب برخوردهای شدید، عمیق و همه‌جانبه، بین تمدن موج سوم (اطلاعات و ارتباطات) با تمدن های موج دومی (صنعتی) و موج اولی (کشاورزی) خواهد شد. به نظر وی این برخوردها تا استقرار کامل تمدن موج سوم ادامه خواهد داشت (تافلر، ۱۳۸۰، ۱۰-۱۱). برخی واژه «Globalization» را به جهانی شدن و برخی دیگر به جهانی سازی ترجمه کرده‌اند. ممکن است در ابتدا این دو واژه مترادف به نظر برسند ولی به لحاظ معنایی تفاوت بسیار دارند. هنگامی که این واژه به جهانی شدن ترجمه شده است، نوعی عدم اختیار و اراده را القا می‌کند و بر آن است تا به خواننده این گونه القا کند که جهانی شدن واقعیت ملموس و گریزناپذیر است و هر جامعه‌ای که به دنبال رفاه شهروندانش باشد چاره‌ای جز پذیرفتن آن ندارد. در ترجمه دیگر یعنی جهانی سازی، تأکید بر آن است که جهانی سازی طرح و برنامه‌ای است که از سوی کشورهای قدرتمند و ثروتمند دنیا که آمریکا در رأس آنها قرار دارد، تهیه و تدوین شده و هدف آن ادامه سلطه اقتصادی، نظامی و سیاسی این کشور بر سایر کشورها است (اسماعیلی، ۱۳۸۴). آلبرو، جهانی شدن را، جهانی ساختن یا جهانی ساخته شدن می‌داند. او بر این عقیده است که این مفهوم مجموعه‌ای از فرایندهاست که بر مبنای آن کل مردم دنیا در یک جامعه فراگیر به هم پیوند می‌خورند (Albrow, 1996). «شولت» نیز مجموعه‌ای از معانی را برای جهانی سازی مطرح کرده است: بین‌المللی شدن، آزادسازی، همگانی شدن، غربی شدن، قلمروزدایی یا ادغام قلمروها (شهیدی، ۱۳۸۵).

لذا می‌توان گفت جهانی شدن فرایندی است که با دربرگرفتن همه ابعاد زندگی، ذهنیت‌ها و عینیت‌ها را تحول بخشیده است. بدیهی‌ترین شاهدهی که بر این ادعا وجود دارد «همگرایی» و «استاندارد شدن» است که در کالاهای فرهنگی اطراف و اکناف جهان قابل مشاهده است. هر شاخصی را در نظر بگیریم، از موسیقی و لباس، غذا، فیلم و تلویزیون گرفته تا معماری، در آنها قابل مشاهده است و نمی‌توان این واقعیت را نادیده گرفت که اکنون برخی سبک‌ها، برچسب‌ها، سلیقه‌ها و راه و رسم‌ها رواج جهانی یافته‌اند و عملاً در همه جای جهان دیده می‌شوند. فرودگاه‌های بین‌المللی - دروازه‌هایی که علی‌القاعده باید ما را به تنوع فرهنگی رهنمون شوند - نمونه‌های بارز (هرچند نسبتاً ویژه) این نوع «همانگی فرهنگی» هستند: نمونه‌هایی که در سرتاسر جهان تقریباً یکسانند (تاملینسون، ۱۳۸۱، ۱۱۸). نظریه پردازان این حوزه نظریات مختلفی را در نقد و طرفداری از این پدیده ارائه کرده‌اند. برخی بیشترین تأثیر را در بُعد فرهنگی دیده‌اند و برخی در بُعد اقتصادی آن و برخی هم مسائل زیست محیطی را در رابطه با این پدیده بازتعریف کرده‌اند. چنانچه اشاره شد در تعاریف، زمان مشخصی برای شروع این پدیده ذکر نشده و برخی حتی شروع جهانی شدن را مرتبط با

جدول ۱. دسته‌بندی انواع تأثیرات جهانی‌شدن بر زندگی بشر. مأخذ: نگارندگان.

ابعاد سیاسی	ابعاد فرهنگی	ابعاد اقتصادی
<p>- جهانی‌شدن از نظر پراتون^۱ به معنای فرایندی از تحول است که مرزهای اقتصادی و سیاسی را کمرنگ کرده، ارتباطات را گسترش داده و تعامل فرهنگ‌ها را بیشتر می‌کند (عزیز الاسلام، ۱۳۸۱).</p> <p>- مانوئلا لوکاس^۲ معتقد است، جهانی‌شدن موجب شده که مشکل شما مشکل ما بشود. جنگ در یک کشور هجوم پناهندگان به کشورهای دیگر را در پی آورد و مسائل زیست‌محیطی در یک کشور مسبب بروز فاجعه در سایر کشورها شود (Lucas, 2004).</p>	<p>- گیدنز جهانی‌شدن را فرایندی می‌داند که از طریق آن تصمیمات و رخدادهای یک بخش از جهان بر گروه‌ها و افراد و جوامع در سایر نقاط جهان تأثیرگذار است. همچنین او معتقد است در عصر جهانی‌شدن، هویت‌های جدیدی در حال شکل گرفتن است. (Giddens, 1995, 9).</p> <p>- رسانه‌ها نقش به‌سزایی در این تغییرات داشته‌اند. ابتدا رسانه‌های جمعی و پس از آن شبکه‌های اینترنتی، توسعه از جامعه‌ای مبتنی بر رسانه‌های جمعی به جامعه‌ای مبتنی بر شبکه‌های دیجیتال و تغییر مطالعات مخاطبان را ضروری ساخته است. در حالی که در گذشته، درک مخاطب مهمترین هدف تحقیق بود، اکنون به نظر می‌رسد رفتار مخاطبان از اهمیت بیشتری برخوردار است (Sabbar & Mathe-son, 2019).</p>	<p>- رابرتسون معتقد است با اینکه جهانی‌شدن و اصطلاح آن ابتدا از ترکیب توافقات جهانی و یکپارچگی در بازارهای مالی به وجود آمد که مرزها را از بین برد و یا کمرنگ کرد و جهان را به عنوان یک کل اقتصادی مطرح کرد ولی از اواخر ۱۹۶۰ میلادی این فرایند در عرصه‌های متفاوت دیگر مثل عرصه‌های فرهنگی و سیاسی تجلی پیدا کرد. او مهمترین وجه این فرایند را جنبه اقتصادی آن می‌داند که در حال گسترش است (رابرتسون، ۱۳۷۹).</p> <p>- مانوئل کاستلز معتقد است این جهان بر اثر تقارن تاریخی سه فرایند مستقل پدیدار شده است: انقلاب فناوری و اطلاعات، بحران‌های اقتصادی سرمایه‌داری و دولت‌سالاری و شکوفایی جنبش‌های اجتماعی-فرهنگی (کاستلز، ۱۳۸۰، ۴۱۷).</p>

گاهی تغییرات اقتصادی، گاه اجتماعی و گاه فرهنگی بر مسکن تأثیر گذاشته است. اما از آنجا که مسکن نیاز اصلی زندگی و دارای بیشترین فراوانی در کاربری‌های معماری است ضرورت بررسی تغییرات مسکن را بیشتر می‌کند و با توجه به تأثیر عمیق این پدیده بر مسکن شهری در ایران، این ضرورت وجود دارد تا رابطه مسکن و این پدیده به درستی تبیین شود. بدین معنی که بررسی و اظهار نظر درباره مسکن شهری ایران بدون توجه به تأثیرات ناشی از این پدیده ممکن نیست. لذا پرسش این پژوهش این است که جهانی‌شدن، معماری مسکن شهری ایران را با چه مسائلی مواجه کرده است؟ (تصاویر ۱ تا ۵).

جهانی‌شدن؛ توسعه شهر؛ شهرنشینی و ایجاد دوگانگی در شهر

در حال حاضر جهان کاملاً در عصر شهرنشینی است. امروزه کشورهای جهان در حال توسعه را تشکیل می‌دهند با بالاترین آهنگ شهرنشینی مواجه هستند. شهرنشینی توأم با کثرت جمعیت و فقر یکی از مهم‌ترین فرایندهایی است که کشورهای جهان سوم در قرن حاضر را متأثر کرده است. «دیدگاه‌های عمومی معتقدند به عنوان نتیجه جهانی‌شدن، به ویژه در ارتباط با فشردگی فضایی - زمانی جهانی، شهرهای کشورهای در حال توسعه به خصوص از لحاظ الگوی مصرف، محیط ساخته شده و فرهنگ عمومی به هم‌تاهای غربی خود شبیه می‌شوند اما در سطح دیگری روشن است که فرهنگ عمومی و تولید غربی به دلخواه در دسترس همه بخش‌های جمعیت قرار نمی‌گیرند. در واقع، میزان نابرابری اجتماعی و رشد شتابان شهرهای کشورهای در حال توسعه دو عاملی هستند که آنها را از شهرهای سرمایه‌داری پیشرفته متفاوت

کنند. علاوه بر این، هنگامی که یک چیز یا مفهوم خارجی تصویب می‌شود، اشیاء یا مفاهیم محلی ممکن است بدون تغییر باقی مانده یا ممکن است تغییر کنند و یا به شیوه‌های مختلف یا در تنظیمات مختلف مورد استفاده قرار گیرند (Sabbar & Dalvand, 2018).

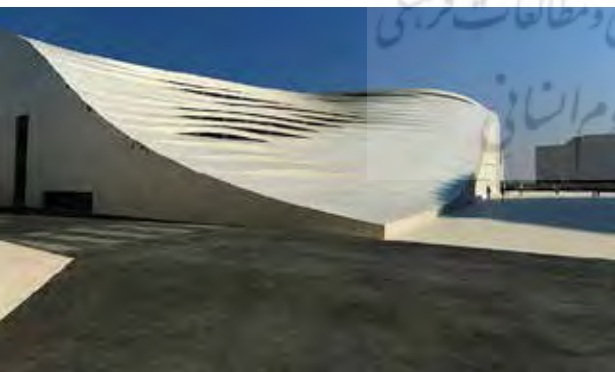
از سویی جهانی‌شدن شهرنشینی را تشویق می‌کند و الگوی غربی برای شکل شهرها پیشنهاد می‌دهد. این تغییرات در معماری هم قابل مشاهده است. بررسی این موضوع در ایران، نشان می‌دهد که به دنبال جهانی‌شدن و تغییرات فرهنگی، سلیقه ایرانی‌ها تغییر کرده است و فردگرایی و مصرف‌گرایی ناشی از تولید نیز سبک زندگی جدیدی را برای ایرانیان به وجود آورده است. تغییر سلیقه و سبک زندگی و مدگرایی سبب شده تا الگوهای زیبایی‌شناسی معماری در ایران تغییر کند. از سوی دیگر، همزمان با پیشرفت‌های تکنولوژیک در حوزه انتقال اطلاعات و ارتباطات، پیشرفت‌های شگرفی در حوزه‌های فنی و تکنولوژیک ساختمان رخ داده است. تغییرات فرهنگی به همراه پیشرفت‌های تکنولوژی ساخت، این امکان را فراهم کرده تا معماری ما بیشتر غربی شود. همچنین ترویج شیوه شهرنشینی به توسعه سریع شهرها می‌انجامد که این مسئله نیز بر ابعاد کالبدی معماری تأثیر می‌گذارد. این مجموعه تغییرات را می‌توان بر فرم انواع کاربری‌های معماری (تجاری، مسکونی، ورزشی، مذهبی و ...) مشاهده کرد. به عنوان مثال شاهد ساخت مال‌های عظیم در شهرهای نسبتاً بزرگ و بزرگ هستیم. این مسئله حتی بر فرم بناهای مذهبی هم تأثیرگذار بوده است. تا جایی که مساجدی ساخته‌ایم که هیچ نشانه‌ای از فرم‌های مذهبی قبلی ندارند. اما از آنجا که مسکن یک عنصر کالبدی چندوجهی است بیشترین تأثیرات را می‌توان در این نوع از معماری مشاهده کرد.

تصویر ۱. مرکز خرید الماس قو، متل قو، مازندران، تأثیرات الگوی جهانی بر معماری مراکز تجاری. مأخذ: <https://mehavaransanat.com/wp-content/uploads/2021/04/ghoo2-450x450.jpg>

تصویر ۲. تصویری از تهران، تأثیر جهانی شدن بر معماری مسکن در ایران. مأخذ: <https://www.tabnak.ir>

تصویر ۳. مسجدی در تهران، چهارراه ولی عصر، تأثیرات الگوی جهانی بر معماری مذهبی در ایران. مأخذ: <https://www.yjc.news/fa/news>

جدید ترویج می‌دهد. این امر به سیستم، انعطاف‌پذیری و قابلیت تعویض مجدد می‌دهد (Lewis, 2002). برای برخی، جهانی شدن مستلزم غربی شدن جهان است. برخی جهانی شدن را تولید همگن در حال افزایش می‌دانند، در حالی که دیگران آن را تولید تنوع و ناهمگنی از طریق افزایش ترکیبی می‌دانند. تغییرات جهانی

می‌کند» (مهرعلی‌زاده، ۱۳۸۶، ۷۰-۷۲). در دیدگاهی از «هایکل سورکین» آمده است: «متأسفانه، پاسخ ما به نابودی ایده شهر توسط جهانی‌سازی نئولیبرال یا جنگ استعمار جدید، حدس و گمان‌های سازنده کمی در مورد آینده شهرنشینی تولید کرده است» (Tschumi & Cheng, 2003, 23).

«شهرهای استعماری به خاطر عملکرد تجاری خود اغلب از طریق اختلاط شکل‌های شهری اروپایی با شیوه‌های سنتی، مذهبی و فرهنگی بومی پا گرفتند در نتیجه ساخته شدن یک شهر جدید اروپایی در نزدیکی یک شهر بومی قدیمی، مانند دهلی کهنه و نو، برخی از شهرهای استعماری به عنوان شهرهای دوگانه باز شناخته شده‌اند. فرایندهایی که از طریق آنها شهرهای استعماری شکل گرفتند را شهرنشینی وابسته می‌گویند، چون شهرها به صنایع واقع در کشور متروپل متکی بودند» (استعلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲). در علوم جغرافیا، موقعیت فضایی بازتابی از نیروهای اجتماعی به شمار می‌آید. در شهرهای جهان سوم نیز همان نیروهای اجتماعی، تعیین‌کننده ساخت فضایی شهرهاست. در شهرهای بومی بخش اصلی شهر، بازار مرکزی شهر است. هر بخش از شهرهای بومی بر پایه اعتقادات مذهبی و سایر عوامل از سایر بخش‌های شهری جدا می‌شود و نوعی جدایی‌گزینی زیست‌محیطی را به وجود آورده است (شکویی، ۱۳۷۹، ۱۷۷). «قسمت بومی شهر جهان سومی، از هیچ طرح و نقشه شهری تبعیت نمی‌کند و هیچ‌گونه اصول شهرسازی در آنها رعایت نشده است. تراکم جمعیت زیاد و کوچه‌ها و خیابان‌های تنگ، که در بیشتر موارد این منطقه چسبیده به آلونک نشین‌ها است» (شکویی، ۱۳۷۲، ۹۱). در مقابل در قسمت پیشرفته شهر دفاتر شرکت‌های چند ملیتی، سازمان‌های تجارت جهانی، سازمان‌های غیر دولتی، بانک‌ها و غیره قرار دارند (بهکیش، ۱۳۸۴، ۳۲۳-۳۲۹).

جهانی‌شدن و معماری

دائرةالمعارف بریتانیکا جهانی‌سازی را فرایندی تعریف می‌کند که طی آن تجربه زندگی روزمره در دنیا استاندارد می‌شود (Adam, 2008). این یک گفتمان بحث‌برانگیز است که انواع مختلفی را به نمایش می‌گذارد، برخی از آنها به وضوح از دیگران تأثیرگذارترند. تنش بین نیروهای ضد جهانی و طرفدار جهانی از مدت‌ها قبل وجود داشته است، دو نیروی متضاد بر جهانی‌سازی معماری تأثیر می‌گذارند. یک نیرو در تلاش است تا از سنت‌ها، فرم‌ها، نقوش تزئینی و فناوری‌های معماری بومی تثبیت‌شده حمایت و تبلیغ کند. این، طرفدار تداوم تاریخی، تنوع فرهنگی و حفظ هویت است که همگی با یک واژگان معماری خاص نمادین می‌شوند، درست همانطور که زبان‌های گفتاری و گویش‌های محلی هویت می‌بخشند. نیروی دیگر در پاسخ به تغییر نیازها و حساسیت‌های عملکردی، اختراع و انتشار اشکال جدید را با استفاده از فناوری‌ها و مواد

واقعیت را بپذیریم که جهانی‌سازی معماری «انبوه» تولید کرده است که زمانی حرفه‌ای از فردگرایی و مهارت‌های بی‌نظیر بوده است. با این وجود، جهانی‌شدن از طریق سبک‌های معماری خلاقانه و کاربردی، بیشتر از مزایای استفاده برخوردار بوده است، در مقایسه با ساختمان‌های کلاسیک که فقط به نفع گروهی از نخبگان عالی است (UKEssays, 2018). در معماری، مانند تکامل فرهنگی به طور کلی، تزریق عناصر بیگانه، خواه از درون توسط طراحان بومی و یا از طرف خارجی تحریک شود، برای بقای شهرها حیاتی است. از این منظر و در مقادیر کم، ممکن است روند جهانی‌شدن چهره قابل قبولی داشته باشد و همیشه به عنوان یک کاتالیزور استقبال‌کننده و اساسی جهش شهری نقش مهمی داشته است (Tschumi & Cheng, 2003, 25). «هانس ایبلینگز» در کتاب خود «ابر مدرنیسم، معماری در عصر جهانی‌شدن» در سال‌های اخیر، تحت تأثیر جهانی‌شدن، یک معماری جدید جذاب شروع به ظهور کرده است، معماری که در آن سطحی بودن و بی‌طرفی اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. از یک سو زیبایی‌شناسی معماری فوق مدرن وجود دارد، از سوی دیگر، ابرمدرنیسم به آنچه می‌توان به راحتی تحولات معاصر محیط ساخته‌شده نامید، گفته می‌شود. بسیاری از آنها باعث فرسایش حس مکان می‌شوند (Ibelings, 1998, 10).

نگاه‌هایی هم تأثیرات جهانی‌شدن بر معماری و حس مکان را مضر می‌دانند. «موریس کولوت» و «لئون کریر» در مقاله خود «تنها راه معماری» (۱۹۷۸) نتیجه‌گیری می‌کنند: از این پس چشم‌اندازهای «پیشرفت» روشن است. همه چیز نابود خواهد شد، همه چیز مصرف خواهد شد! ... و روند تخریب شهرها را تسریع کرده و به‌عنوان یک نتیجه‌گیری، بیگانگی افراد را افزایش می‌دهد (Hays, 1998). «جان اوکمن» نیز معتقد است درست است که بازسازی جهانی به ما حس فراگیر نسبی‌گرایی فرهنگی داده است، ما می‌دانیم که دیگر هیچ نقطه معماری، موقعیت ممتازی وجود ندارد که بتوان از آن انتقاد کرد (Tschumi & Cheng, 2003, 78). بدون شک، مکتب فکری کلاسیک جهانی‌سازی معماری را نقض فردیت و هویت فرهنگی می‌داند. با این وجود، آنها باید ادعا کنند که جهانی‌سازی در واقع از طریق طراحی‌های بومی محلی‌سازی را کاهش داده است. چنانچه «آمبج» و «هوپاف» ادعای جهانی‌شدن را جایگزین منحصربه‌فرد زیبایی‌شناسی و فرهنگی فرد شده است (Umbach & Bernd, 2005). ناپدیدشدن محله‌های شهری نمونه دیگری از تغییر سریع ساختار نهادی است که تأثیرات مخربی بر عضویت فرهنگی و شانس زندگی افرادی که به آن تکیه می‌کنند، دارد. محله‌ها به عنوان حامل فرهنگ نقش اساسی دارند. آنها حس هویت را تحکیم می‌کنند و به عنوان سایتی برای گروه‌ها به وجود می‌آیند تا در جامعه‌ای که اغلب خصمانه است، احساس اجتماع و امنیت ایجاد کنند (Beiner, 1999, 146).

تصویر ۴. مسجدی در تهران، خیابان انقلاب، تأثیرات الگوی جهانی بر معماری مذهبی در ایران. مأخذ: <http://shabestan.ir/mobile/detail/news/646239>

تصویر ۵. مرکز خرید ایران مال در تهران، تأثیرات الگوی جهانی بر معماری مراکز تجاری. مأخذ: <https://www.tappersia.com/things-to-do-in->

بیانگر طبقه جدیدی از مشکلات است که توانایی ما در دستیابی به توسعه پایدار را به شدت به چالش می‌کشد (Idemery, 2009). در اواخر قرن بیستم، موجی از سبک‌های معماری ظهور کرد که عصر جهانی‌شدن را منعکس می‌کند. طبق گفته لوئیس معماران اروپایی و آمریکایی علیه کلاسیسیسم قیام کردند و خواستار رژیم جدیدی برای تصویب طرح‌های بین‌المللی با نظم جدید صنعتی، فناوری، اجتماعی و سیاسی شدند. از این رو، سبک مدرنیستی ظهور کرد (Lewis, 2002). سبک معماری جهانی براساس سبک کلاسیک جهانی پیروز شد. معماران جهانی استدلال می‌کنند که ساختمان‌های سبک در دوران مدرن از نمونه‌های کلاسیک از سازنده، مدرنیست و استعمار خود پیشی می‌گیرند، زیرا بیان بومی را تسهیل می‌کند و به الهامات منطقه‌ای و زیبایی‌شناسی اجازه می‌دهد تا در طرح‌ها ادغام شوند (Umbach & Bernd, 2005). «آنتونی دی. کینگ» معتقد است شیوه‌های تولید و ایدئولوژی‌ها، یا سوسیالیسم، به عنوان تأثیر عمده‌ای بر هویت معماری، جایگزین دولت ملی شده‌اند. مجموعه‌ای از تحولات، ماهیت تولید معماری را جهانی کرده است (King, 2004, 40).

نظراتی تأثیرات جهانی‌شدن بر معماری را مثبت می‌دانند. باید این

کثیر)؛ ظهور کوتاه‌مدت و افول سریع نخله‌ها و چهره‌های گوناگون معماری (معماری کلنگی به دنبال جامعه کوتاه مدت)؛ اعمال سلیقه‌های شخصی معمار و یا پیروی وی از خواست و سلیقه کارفرما (معظمی و حجت، ۱۳۹۶).

میرمیران در مقاله «معماری ایرانی در چهار نسل از معماران صاحب نظر» معتقد است که معماری فعلی ایران تقلیدی از سبک جهانی است (اردلان، ۱۳۷۴).

میرفندرسکی در مقاله «معماری ایرانی در چهار نسل از معماران صاحب نظر» معتقد است که مدگرایی در معماری به تبعیت از جهانی شدن رواج یافته است (همان).

داراب‌دیبادر مقاله «معماری ایرانی در چهار نسل از معماران صاحب نظر» معتقد است که الگوهای سنتی و اصیل بر اثر جهانی شدن از بین رفته است (دیبیا، ۱۳۷۱).

حبیبی در کتاب «شرح جریان‌های فکری معماری و شهرسازی در ایران» آورده است که جریان مدرنیته و جهانی‌شدن در جامعه ما منجر به تغییر نحوه زندگی مردم، خانواده و فرهنگ‌ها، اقتصاد، از هم پاشیدگی ساختار خانواده و در نتیجه تحول در محیط زیست و کالبد مادی زندگی ایرانیان شده است. تغییرات کالبدی چهره شهرها و خانه‌ها را با گذر زمان دگرگون ساخته است (حبیبی، ۱۳۸۵، ۱۹۳۰).

درویش، داریوش و دستیار، در مقاله «پدیده سبک زندگی و معماری آپارتمان در ایران؛ مورد مطالعه آپارتمان‌های منطقه نه تهران» اعتقاد دارند که سبک زندگی بر ابعاد فضاهای مسکن تأثیر گذاشته است. آنها معتقدند در پنجاه سال اخیر در ایران، فضاهای خصوصی مسکن افزایش پیدا کرده و با تغییر سبک زندگی و کاهش تعاملات اجتماعی، از اهمیت فضاهای تجمعی کاسته شده است (Darvish, Dastyar & Dariush, 2019).

صادق پی در مقاله «تاریخچه و علل گرایش به معماری بومی در غرب، کشورهای اسلامی و ایران» معتقد است که ایده‌های معماری بر اثر پدیده جهانی شدن تغییر کرده است (صادق پی، ۱۳۹۱). استعلاجی و حسین‌زاده، در مقاله تأثیرات منفی جهانی شدن بر معماری امروز ایران: جهانی شدن این تغییرات را در معماری مسکن ایجاد کرده است: ۱- تحدید حریم خصوصی؛ ۲- فردگرایی؛ ۳- برداشته شدن فاصله‌ها؛ ۴- جابجایی فضاهای درون خانه (استعلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲).

ورود تکنولوژی در طراحی و ساخت

«حبیبی» در کتاب «شار تا شهر» معتقد است فردگرایی و چالش برای خلق اثری متفاوت با اطراف (عدم توجه تکاثر به فضای شهری، به شکل مدگرایی و تنوع‌طلبی در نما) در دوره پهلوی کالبد و شکل شهر فارغ‌التحصیلان دانشکده‌های اروپایی و با سرمایه‌های شهروندان تجدید طلب تغییر کرد (حبیبی، ۱۳۹۷).

فرودگاه، اردوگاه، مناطق آزاد تجاری نمونه‌های خوبی از چشم‌انداز فرهنگ جهانی هستند، جایی که هویت‌های ملی بدون ارائه احساس مکان و زندگی محو می‌شوند. همه آنها نگاه جهانی دارند و دغدغه هویت ملی ندارند. آنها معماری جریان‌ها هستند، نه مرزهایی که حس مکان بسیار با جهان‌بینی فرهنگی و هویت کنونی ما پیوند خورده است (Salim Atto, 2008). «چادیریجی» نیز معتقد است با پدیداری سبک یکسان جهانی، رابطه بین دو عامل تعیین‌کننده معماری یعنی نیازهای مردم و تکنولوژی تولیدی جامعه، دچار سردرگمی شد. متعاقب این مسئله در سه زمینه اساسی معماری یعنی، چرخه تولیدات ساختمانی، آموزش معماری، و طرح و ساخت معماری تغییراتی چشمگیر پدید آمد (Chadiri, 1986, 11).

تأثیرات جهانی شدن بر معماری ایران، مروری بر نظرات و پژوهش‌های صورت گرفته

بررسی ابعاد و تأثیرات جهانی شدن به طور کلی و بررسی آن به طور اخص بر معماری نشان می‌دهد این پدیده پیچیده دارای طرفداران و منتقدان متعددی است. به طور کلی می‌توان سه دلیل اصلی را در اثر گذاری آن بر معماری در نظر گرفت: تغییرات ناشی از تغییر در الگوهای فرهنگی، تغییرات ناشی از ورود و انتقال سریع تکنولوژی به همراه جهانی شدن و تغییرات ناشی از توسعه شهرنشینی و افزایش کلان‌شهرها.

لذا با این دسته‌بندی تأثیرات جهانی شدن را بر معماری مسکن شهری در ایران با مروری بر نظرات صاحب‌نظران و نتایج پژوهش‌های مرتبط، مورد بررسی قرار می‌دهیم.

تغییر الگوی فرهنگی بر اثر ورود فرهنگ‌ها از طریق رسانه‌ها

معظمی و حجت در مقاله «ریشه‌های گسست و گم‌گشتگی فرهنگی در معماری معاصر ایران» اشاره کرده‌اند که شهر و معماری ایرانی از ابتدای دهه ۴۰ با تغییر و تحول مفهومی و معناها و به تعبیری، تغییر رویاها و همچنین با غلبه «کمیت» بر «کیفیت» مواجه شد... مادر مواجهه با غرب، «محصول تمدن غرب» را دریافت کرده‌ایم لیکن از «فرایند تولید محصول» در آن بستر، غافل بوده‌ایم. آنها تأثیرات این پدیده را به دو دسته تقسیم کرده‌اند:

تعامل با الگوها و نسخه‌های دنیای غرب: جهانی شدن تمامی مسائل مربوط به شهر و معماری؛ سنجش همه‌چیز (چه خوب و چه بد) با غرب؛ از دست دادن پیوند معماری با گذشته‌اش و پیروی از سبک‌ها و گرایش‌های جهانی؛ رواج یافتن معماری وارداتی، بدون توجه به اندازه‌های فرهنگی سرزمین ایران؛

تحولات چهره و لحن معماری: مطرح شدن معماری در مفهوم کالا و نه مکان زندگی و شهر در حکم انبار کالا و نه بستر مدنیت؛ تبدیل معماری ایرانی (هویت واحد)، به معماری‌ها در ایران (هویت‌های

تصویر ۶. تأثیرات جهانی شدن بر معماری شهری، شباهت چهار شهر نیویورک، لندن، تهران و تبریز از نمای دور. مأخذ: استعلاجی و حسین زاده، ۱۳۹۲.

حبیب و حسینی، در مقاله «تحلیلی از معماری معاصر ایران در رویارویی با پدیده جهانی شدن: رایانه‌ها؛ فناوری اطلاعات» معتقد هستند تأثیر بر طراحی و شکل مصالح؛ بر آموزش معماری؛ مدل سازی؛ امکان پایش و کنترل و افزایش کیفیت با مدل سازی؛ طراحی فرم‌های غیر رایج که قبل از آن با ماکت سازی مقدور نبودند (حبیب و حسینی، ۱۳۹۱).

آصفی و ایمانی در مقاله «ارزیابی چالش‌های فناوری‌های نوین در معماری و تعامل آن با ارزش‌های معماری اسلامی» معتقد هستند فناوری‌های جدید در ساخت یکی از پیامدهای جهانی سازی است (آصفی و ایمانی، ۱۳۹۱).

شریف خواجه در مقاله «چیستی معماری هوشمند» معتقد است که معماری هوشمند نگرش جدید برخی از مهندسين معمار به ساختمان سازی در جهان است و هدف اصلی تحقیق در واقع تلاش در جهت متداول سازی این تکنیک صرف به خاطر همسوس شدن با معماری مدرن جهانی و مهمتر از آن صرفه جویی در مصرف انرژی و طراحی و ابداع سیستم‌های کارآمدتر جدید برای جایگزینی روش‌های جدید به جای روش‌های سنتی در معماری است (شریف خواجه، ۱۳۹۵).

مهدوی نژاد و همکاران در مقاله «تعامل و تقابل منطقه گرایی و جهانی شدن در معماری معاصر» معتقد هستند معماری تحت تأثیر انقلاب صنعتی به ساخت و ساز صنعتی، استاندارد سازی و تولید انبوه روی آورد. پدیده جهانی شدن در معماری به عملگرایی منجر شد که نتیجه آن ایجاد بناهای مشابه در نقاط مختلف جهان بدون توجه به ویژگی‌های فرهنگی، اقلیمی و محیطی منطقه بود. سایر آثار جهانی شدن: «تولید انبوه و یکسان ساختمان»؛ «تأثیر در کانسپت»؛ «تأثیر در فناوری ساخت»؛ «تأثیر در مصالح»؛ «تأثیر بر شکل و فرم». همچنین ساخت بناهای مشابه در نقاط مختلف جهان به خاطر جهانی شدن رخ داده است (مهدوی نژاد، بمانیان و خاکسار، ۱۳۹۱).

حمزه لولو و همکاران در مقاله «سیر تحول گرایش‌های معماری معاصر ایران در مواجهه با پدیده جهانی شدن و ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات» معتقد هستند توجه به فناوری باید در تمام فرایندهای طراحی به طور هماهنگ با شرایط مکان و زمان انجام شود، الگوهای رفتاری اجتماعی و از همه مهمتر فرهنگ ایجاد هنر اصیل، بنابراین جهانی سازی و فناوری‌های جدید به عنوان یک فرصت تلقی می‌شود نه تهدید (Hamzeloo, Etessam & Shahcheraghi, 2015).

افزایش کلان شهرها و بزرگتر شدن شهرها

مدنی پور در مقاله «ساختن شهر مقررات و ایده‌ها» معتقد است که بعد از انقلاب گرایش شدیدی به مدرنیستی که منجر به برج‌سازی در تهران شد پدید آمد. معماری ایران علی‌الخصوص ساخت مسکن به شکل آپارتمان هم مستثنی از این تغییرات جهانی نبوده و علی‌رغم خواست انقلاب که در پی احیای ارزش‌های سنتی بود هم نتوانست در برابر این موج عظیم ایستادگی کند و علی‌رغم اعتراض شدید به طرح جامع گروئن باز هم گرفتار همان دام شدند. بعد از انقلاب گرایش شدیدی به مدرنیستی که منجر به برج‌سازی در تهران شد پدید آمد (مدنی پور، ۱۳۸۰).

جوکار در مقاله «مطالعه عوامل مؤثر بر پیامدهای فرهنگی آپارتمان‌نشینی در ایران» معتقد است که زندگی آپارتمان‌نشینی یا انبوه‌نشینی به عنوان یک پدیده و واقعیت اجتماعی امروزی است که به عنوان یکی از نمادها و نشانگرهای زندگی شهری امروزی به شمار می‌رود و به دلیل کمبود و حفظ منابع حیاتی، محدودیت فضا و زمین شهری، آپارتمان‌نشینی پاسخگوی قشر عظیمی از جمعیت انبوه شهری از لحاظ محل سکونت بوده و به عنوان یکی از ملزومات دنیای شهرنشینی جا افتاده و قابل حذف یا جایگزینی از دنیای مدرن شهرنشینی نیست (جوکار، ۱۳۹۶).

شمس و همکاران در مقاله «تأثیرات جهانی شدن بر ساختار کالبدی شهرهای اسلامی» معتقد هستند که فرآیند جهانی شدن در شهر اصفهان باعث تغییراتی در فضاهای کالبدی شهر اصفهان شده است که از جمله در کاربری مسکونی باعث پیش‌رفتن به سوی بلندمرتبه‌سازی و آپارتمان‌نشینی، در کاربری تجاری باعث ایجاد فروشگاه‌های بزرگ و زنجیره‌ای مانند رفاه و هایپر استار شده که باعث صرفه‌جویی در هزینه و زمان شده است (شمس، صفاری‌راد و قاسمی، ۱۳۹۴).

همچنین طرح جامع تهران (ویکتور گروئن) از طریق ضوابط معماری بر شکل ساختمان‌ها (در محدوده ۲۵ ساله تأثیر جدی گذاشت) (باوری، ۱۳۷۵).

از بین‌رفتن حریم خصوصی؛ خودنمایی معماری؛ یکسان‌ازی فیزیکی؛ افزایش تراکم ساختمان‌ها (استعلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲).

فرجامی در مقاله «ریشه‌های اقتصادی اغتشاش در معماری‌نما» معتقد است این نمودهای بی‌نظمی و اغتشاش در جلوه‌های بصری شهرها در تمام جامعه‌ها و کشورها وجود دارد و بنابراین شهرهای ما نیز از این موضوع مستثنی نیستند. وی با بیان اینکه حتی در این باره مسائل اجتماعی مطرح‌شده همچون پدیدآمدن و افزایش احساس بی‌اعتمادی و ناامنی که منجر به کثرت استفاده از مواردی همچون میله و نرده و حفاظ یا دوربین‌های امنیتی در نمای ساختمان‌ها شده و به بی‌نظمی‌ها و آلودگی‌های بصری می‌افزاید، جنبه اقتصادی دارد و به مسائل اقتصادی برمی‌گردد (فرجامی،

(۱۳۹۳)؛ (جدول ۲ و ۳).

نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان می‌دهد مقارن شدن پدیده جهانی شدن که خود ناشی از پیشرفت‌های تکنولوژی در حوزه ارتباطات است با افزایش جمعیت جهان ناشی از کاهش جنگ‌ها و افزایش کیفیت بهداشت و پیشرفت‌های تکنولوژیک، سبب شده تا این پدیده بر اغلب وجوه زندگی انسان‌ها تأثیر به‌سزایی داشته باشد. ایرانیان هم از پدیده جهانی شدن بی‌نصیب نبوده‌اند و اوج ظهور این پدیده که تقریباً همزمان با انقلاب اسلامی در ایران بود شاهد بودیم انقلاب اسلامی که خود، ریشه در خواست عمومی و با هدف احیای ارزش‌های عمده اسلامی صورت گرفت نتوانست در برابر این پدیده ایستادگی کند.

مسکن شهری هم به عنوان یکی از ضروریات زندگی جامعه مدرن از این تغییرات بی‌نصیب نبوده است. همزمانی افزایش جمعیت و ورود تکنولوژی طراحی و ساخت به واسطه این پدیده، سبب شده تا تراکم ساختمان‌ها چند برابر شود که بر شکل و عملکرد شهر نیز تأثیرگذار است. از سوی دیگر این پدیده زندگی شهری و شهرنشینی را ترویج می‌کند. اینها همگی سبب شده تا شهرهای بزرگ دنیا شباهت زیادی به یکدیگر (یا به تعبیر بهتر با شهرهای کشورهای توسعه‌یافته) داشته باشند.

از جمع‌بندی و مرور بر پژوهش‌های انجام‌شده باید گفت معماری مسکن شهری در ایران از صدر تا ذیل با پدیده جهانی شدن و تبعات آن تحت تأثیر قرار گرفته است. از ضوابط شهری در طراحی و ساخت ساختمان‌ها که به واسطه الگوهای غربی دگرگون شده است گرفته تا تغییرات بنیادین در مفاهیم معماری و مسکن؛ تغییر در مفهوم خانه در ذهن ایرانیان. خانه که در ذهن شرقی‌ها به طور کلی و ایرانیان به طور خاص دارای ابعاد ذهنی و نمادین بسیار بوده است. تبعات جهانی شدن در الگوهای طراحی، کانسپت‌ها و ایده‌های طراحی هم بسیار تأثیرگذار بوده است. در خصوص طراحی فضاهای داخلی شاهد تغییرات در ابعاد و نسبت‌ها هستیم و همچنین چیدمان و حریم‌های دید و محرمیت، که تقریباً به طور کلی تغییر کرده‌اند. تغییرات در نمای ساختمان‌ها که تحت تأثیر تغییرات تکنولوژیکی، تغییر در ضوابط طراحی شهری و پدیده سبک زندگی به‌طور کلی زیر و رو شده است. اما نکته نادیده گرفته شده اینکه در خصوص شرقی‌ها و ایرانی‌ها که خانه دارای معانی ذهنی بوده (که ریشه در کارکردهای آن در گذر زمان داشته) است، الگوی طراحی و ساخت مسکن شهری جدید وارداتی از دنیای غرب، توجهی به این معانی عمومی ندارد و این در حالی است که ما هنوز ایرانی هستیم و به‌طور کامل با جهانی‌سازی منطبق نشده‌ایم. این همان نقطه‌ای است که می‌طلبد تا توجه بیشتری به معماری مسکن شهری بشود. نسل میانسال ایرانی هنوز در خاطرشان حوض و درخت داخل حیاط‌های

جدول ۲. دسته‌بندی چگونگی تأثیرات جهانی شدن بر معماری مسکن با مرور نظرات افراد با پژوهش‌های صورت گرفته است. مأخذ: نگارندگان.

منبع مورد اشاره	چگونگی تأثیرات	نوع تأثیر
(Darvish et al., 2019)	• اهمیت یافتن اتاق‌های خصوصی بر اثر توجه به فردگرایی	تغییر الگوی فرهنگی بر اثر ورود فرهنگ‌ها از طریق رسانه‌ها
(حبیبی، ۱۳۸۵)	• تغییر در مکان زندگی و ازهم‌پاشیدگی ساختار خانواده	
استعلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲	• از بین رفتن حریم‌های فضایی در فضاهای داخلی و فضای داخلی به بیرون	
(Darvish et al., 2019)	• کم‌اهمیت شدن فضاهای تجمعی در خانه بر اثر تغییر در ساختار خانواده و کاهش روابط اجتماعی	
(معظمی و حجت، ۱۳۹۶)	• مدگرایی در نما و محوطه بیرون ساختمان	
(Ardalan, 1995)	• تقلید از معماری جهانی	
(Ardalan, 1995)	• مطرح شدن معماری در مفهوم کالا	
(معظمی و حجت، ۱۳۹۶)	• عدم توجه به محیط اطراف: فردگرایی و تلاش برای خلق اثری متفاوت با عدم توجه تک اثر به فضای شهری	
(همان)	• تنوع‌طلبی در نما ناشی از فردگرایی	
(همان)	• خودنمایی معماری ناشی از فردگرایی	
(استعلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲)	• تغییر کانسپت و ایده‌های معماری	ورود تکنولوژی در طراحی و ساخت
(صادق پی، ۱۳۹۱)، (مهدوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱)	• تغییر الگوها در معماری	
(دبیا، ۱۳۷۱)	• ورود تکنولوژی از طریق آموزش از خارج	
(حبیبی ۱۳۹۷)، (حبیب و حسینی، ۱۳۹۱)	• هوشمندسازی ساختمان	
(شریف خواجه، ۱۳۹۵)	• ورود تکنولوژی به شیوه‌های ساخت	
(شریف خواجه، ۱۳۹۵) (مهدوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱) (اصفی و ایمانی، ۱۳۹۱)	• ورود مصالح جدید در ساختمان‌سازی	
(حبیب حسینی، ۱۳۹۱)، (مهدوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱)	• تغییر در شیوه‌های طراحی بر اساس مدل‌سازی‌های کامپیوتری	
(حبیب و حسینی، ۱۳۹۱)، Hamzeloo, Etesam & Shahcheraghi, 2015	• امکان پایش و کنترل و افزایش کیفیت با مدل‌سازی	
(حبیب و حسینی، ۱۳۹۱)	• طراحی فرم‌های غیر رایج که قبل از آن با ماکت‌سازی مقدور نبودند.	
(همان)	• تغییر در زمان‌بندی و مدیریت ساخت	
(فرجامی، ۱۳۹۳)	• کاهش امنیت و تأثیر آن بر نمای ساختمان (میل، نرده و حفاظ یا دوربین‌های امنیتی در نمای ساختمان‌ها)	افزایش کلان شهرها و بزرگتر شدن شهرها
(استعلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲) (مهدوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۲)	• یکسان‌سازی نماهای شهری بر اثر حذف خرده‌فرهنگ‌ها و تولید انبوه	
(معظمی و حجت، ۱۳۹۶)	• تولید انبوه ساختمان و غلبه «کمیت» بر «کیفیت»	
(استعلاجی و حسین‌زاده، ۱۳۹۲)	• کم‌شدن مساحت خانه‌ها	
(جوکار، ۱۳۹۶)، (شمس و همکاران، ۱۳۹۴)	• روی آوردن به آپارتمان‌نشینی	
(شمس و همکاران، ۱۳۹۴)	• بلندمرتبه‌سازی بر اساس نیاز به مسکن بیشتر	
(مدنی‌پور، ۱۳۸۰)	• تأثیر از طریق تأثیر بر ضوابط شهری	
(یاوری، ۱۳۷۵)		

جدول ۳. دسته‌بندی تغییرات معماری ناشی از پدیده جهانی شدن براساس انواع تأثیرات این پدیده. مأخذ: نگارندگان.

انواع تغییرات صورت گرفته در معماری مسکن	تأثیرات ناشی از جهانی شدن
تغییر در مفاهیم مسکن	تغییر در مکان زندگی و ازهم‌پاشیدگی ساختار خانواده مطرح شدن معماری در مفهوم کالا خودنمایی معماری ناشی از فردگرایی
تغییر در فرم معماری مسکن	مدگرایی در نما و محوطه بیرون ساختمان تنوع‌طلبی در نما ناشی از فردگرایی کاهش امنیت و تأثیر آن بر نمای ساختمان (میله، نرده و حفاظ یا دوربین‌های امنیتی در نمای ساختمان‌ها) یکسان‌سازی نماهای شهری بر اثر حذف خرده‌فرهنگ‌ها و تولید انبوه بلندمرتبه‌سازی براساس نیاز به مسکن بیشتر عدم توجه به محیط اطراف: فردگرایی و تلاش برای خلق اثری متفاوت با عدم توجه تک اثر به فضای شهری
تغییر در ساختار فضایی مسکن	از بین رفتن حریم‌های فضایی در فضاهای داخلی و فضای داخلی به بیرون کم‌اهمیت شدن فضاهای تجمعی در خانه بر اثر تغییر در ساختار خانواده و کاهش روابط اجتماعی اهمیت یافتن اتاق‌های خصوصی بر اثر توجه به فردگرایی کم شدن مساحت خانه‌ها
تغییر در الگوهای طراحی و ساخت مسکن	تقلید از معماری جهانی تغییر الگوهای معماری تغییر کانسپت و ایده‌های معماری روی آوردن به آپارتمان‌نشینی هوشمندسازی ساختمان تولید انبوه ساختمان و غلبه «کمیت» بر «کیفیت» طراحی فرم‌های غیر رایج که قبل از آن با ماکت‌سازی مقدور نبودند.
تغییر در شیوه‌های طراحی و ساخت مسکن	ورود تکنولوژی به شیوه‌های ساخت ورورد مصالح جدید در ساختمان‌سازی تغییر در زمان‌بندی و مدیریت ساخت تغییر در شیوه‌های طراحی براساس مدل‌سازی‌های کامپیوتری امکان پایش و کنترل و افزایش کیفیت با مدل‌سازی

- استعلاجی، علیرضا و حسین‌زاده، نعمت. (۱۳۹۲). چالش‌های پدیده جهانی شدن در کشورهای در حال توسعه با تأکید بر ایران. *جغرافیایی سرزمین*، ۱۰(۲)، ۳۱-۵۲.
- اسماعیلی، غلامرضا. (۱۳۸۴). جهانی شدن یا جهانی‌سازی؟ تدبیر، ۱۶(۱۵۵)، ۳۷-۶۲.
- آصفی، مازیار و ایمانی، الناز. (۱۳۹۱). ارزیابی چالش‌های فناوری‌های نوین در معماری و تعامل آن با ارزش‌های معماری اسلامی ایران. *باغ نظر*، ۹(۲۱)، ۲۱-۳۴.
- بهکیش، محمد مهدی. (۱۳۸۴). *اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن*. تهران: نشر نی.
- تافلر، الوین. (۱۳۸۰). به سوی تمدن جدید (ترجمه محمد رضا جعفری). تهران: نشر سیمرغ چاپ سوم.
- تاملینسون، جان. (۱۳۸۷). جهانی شدن و هویت فرهنگی (ترجمه الهام کریمی بلان). پژوهشنامه هویت، ۱۹(۱)، ۵۲-۷۰.
- جوکار، علی قلی. (۱۳۹۶). مطالعه عوامل مؤثر بر پیامدهای فرهنگی

کوچک خانه را از یاد نبرده‌اند و مشاهدات هم نشان می‌دهد سعی دارند این مفاهیم زیباشناسانه را در ذهن خود و فرزندان‌شان زنده نگه دارند. آنها هنوز روابط صمیمانه اجتماعی با همسایگان و کارکردهای محله را فراموش نکرده‌اند. افسوس خوردن هر روزه آنها از نبود این عناصر خاطره‌ای، گواهی بر زنده بودن و کارکرد داشتن آن عناصر در زندگی امروزه است. مسکن معماری شهری فعلی در شهرهای ایران به هیچ عنوان پاسخگوی نیازهای یک ایرانی نیست. کما اینکه به طور مثال در شرایط کرونا و قرنطینه که مردم مجبور به ماندن در خانه شدند متوجه شدند که مسکن شهری آنها با خانه متفاوت است. چنانچه نعمت‌الله فاضلی هم اشاره کرده است که خانه در عصر کرونا برای ما اهمیت تازه‌ای پیدا کرده است (فاضلی، ۱۳۹۹).

فهرست منابع

- اردلان، نادر. (۱۳۷۴). معماری ایرانی در چهار نسل از معماران صاحب نظر، آبادی، ۱۹(۱)، ۴-۴۵.

- شهر، ۱۰ (۲۱)، ۱۰۳-۱۱۲.
- مک گرو، آنتونی و هلد، دیوید. (۱۳۹۵). *نظریه‌های جهانی‌شدن*. (ترجمه مسعود کرباسیان). تهران: نشر چشمه.
 - مهدوی‌نژاد، محمد جواد؛ بمانیان، محمدرضا و خاکسار، ندا. (۱۳۹۱). هویت معماری؛ تبیین معنای هویت در دوره‌های پیشامدرن، مدرن و فرامدرن. *هویت شهر*، ۴ (۷)، ۱۱۳-۱۲۲.
 - مهرعلی‌زاده، یداله. (۱۳۸۶). *جهانی‌شدن جهان سوم فرصت‌ها و تهدیدها*. مدیریت و توسعه، (۱۸)، ۵۱-۷۴.
 - یوری، مینوش. (۱۳۷۵). *پروانه ساختمان وابتدال معماری مسکونی در تهران*. تهران: سازمان مشاور فنی مهندسی تهران.
 - Adam, R. (2008). Globalisation and architecture: The challenges of globalisation are relentlessly shaping architecture's relationship with society and culture. *The Architectural Review* 223(1332), 74-77.
 - Albrow, M. (1996). *The Global Age: State and Society beyond Modernity*. Cambridge: Policy Press.
 - Beiner, R. (Ed.). (1999). *Theorizing nationalism*. Albany, New York: State University of New York Press.
 - Chadirji, R. (1986). *Concepts and Influences: Towards a Regionalized International Architecture*. London: KPI. Limited.
 - Darvish, A., Dastyar, F. & Dariush, B. (2019). The phenomenon of lifestyle and the architecture of apartments in Iran Case study: the apartments in District 9, Tehran. *Socio-Spatial Studies*, 3(5), 78-84.
 - Dean, K. (1997). *Politics and the ends of identity Aldershot, Hants*. England: Ashgate.
 - Eldemery, I. M. (2009). Globalization challenges in architecture. *Journal of Architectural and Planning Research*. (26), 34-43.
 - Friedman, T. (1999). *The Lexus and Olive tree: understanding globalization*. New York: Basic books.
 - Giddens, A. (1995). *Politics, sociology and social theory: encounters with classical and contemporary social thought*. Cambridge: Polity Press.
 - Hamzeloo, S., Etesam, I. & Shahcheraghi, A. (2015). The evolution of the contemporary architecture of Iran in configuring with the globalization phenomenon and the emerge of information and comenication thecnology. *Indian journal of fundamental and applied life sciences*, (5), 5-12.
 - Hays, K. M. (1998). *Architecture theory since 1968*. Cambridge, Mass: The MIT Press.
 - Ibelings, H. (1998). *Supermodernism : architecture in the age of globalization*. Rotterdam: NAI.
 - King, A. D. (2004). *Spaces of global cultures : architecture, urbanism, identity*. London; New York: Routledge.
 - Lewis, R. K. (2002). *Will Forces of Globalization Overwhelm Traditional Local Architecture?* Washington: Washington Post.
- آپارتمان‌نشینی در ایران (با تأکید بر کلانشهر تهران). *راهبرد توسعه*، (۵۲)، ۱۵۳-۱۹۴.
- حبیب، فرح و حسینی، اکرم. (۱۳۹۱). *تحلیلی از معماری معاصر ایران در رویارویی با پدیده جهانی‌شدن*. *هویت شهر*، ۴ (۶)، ۲۹-۳۸.
 - حبیبی، محسن. (۱۳۸۵). *شرح جریان‌های فکری معماری و شهرسازی در ایران*. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
 - حبیبی، محسن. (۱۳۹۷). *شار تا شهر، تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن: تفکر و تأثر*. تهران: دانشگاه تهران.
 - دیبا، داراب. (۱۳۷۱). *بررسی معماری ایران در روند فرهنگ و تاریخ معماری و شهرسازی*، (۱۶)، ۱۶-۱۸.
 - رابرتسون، رونالد. (۱۳۷۹). *گفتمان‌های جهانی‌شدن* (ترجمه رضا استاد رحیمی هریسی). اندیشه امروز، چهارشنبه ۱۷ اردیبهشت، تهران.
 - شریف‌خواجه، سپیده. (۱۳۹۵). *چیستی معماری هوشمند*. دومین همایش بین‌المللی معماری، عمران و شهرسازی در آغاز هزاره سوم، تهران، ایران.
 - شکویی، حسین. (۱۳۷۲). *جغرافیای اجتماعی شهرها، اکولوژی اجتماعی شهر*. تبریز: انتشارات جهاد دانشگاهی.
 - شکویی، حسین. (۱۳۷۹). *دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری*. تهران: سمت
 - شمس، مجید؛ صفاری‌راد، علی و قاسمی، احمد. (۱۳۹۴). *تأثیرات جهانی‌شدن بر ساختار کالبدی شهرهای اسلامی (نمونه موردی: کلانشهر اصفهان)*. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۵ (۱۷)، ۱۱۹-۱۳۴.
 - شهیدی، نیما. (۱۳۸۵). *جهانی‌شدن آموزش عالی*. *فصلنامه آموزشی، تحلیلی فرهنگ آموزش*، ۲ (۳)، ۱۹-۲۲.
 - صادق پی، ناهید. (۱۳۹۱). *تاریخچه و علل گرایش به معماری بومی در غرب، کشورهای اسلامی و ایران، معماری اقلیم گرم و خشک*، ۲ (۲)، ۲۴-۷.
 - عادل عبدالحمید، علی. (۱۳۷۹). *جهانی‌شدن و آثار آن بر کشورهای جهان* (ترجمه سید اصغر قریشی). *اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، (۱۵۵)، ۱۵۶-۱۵۵.
 - عزیز الاسلام. (۱۳۸۱). *جهانی‌شدن و توسعه با نگرش به تجربه آسیا* (ترجمه فرهادی و پناهی). *برنامه و بودجه*، (۱۶)، ۶-۶۴.
 - فاضلی، نعمت‌اله. (۱۳۹۹). *سال ۱۳۹۹، سال فلاکت و فرهنگ، عصر اسلام*، ۲۸ اسفند، تهران، ایران.
 - فرجامی، امیر. (۱۳۹۳). *ریشه‌های اقتصادی اغتشاش در معماری‌نما، دنیای اقتصاد*، تهران، ایران.
 - کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات* (ترجمه عبدالاحد علیقلیان، افشین خاکباز). تهران: انتشارات طرح نو.
 - مدنی‌پور، سعید. (۱۳۸۰). *مجله شهر، ساختن شهر مقرر و ایده‌ها* (ترجمه افسر روحی)، شهر (۱۹)، ۵-۴۰.
 - معظمی، منوچهر و حجت، عیسی. (۱۳۹۶). *ریشه‌های گسست و گم‌گشتگی فرهنگی در معماری معاصر ایران*. معماری و شهرسازی آرمان

- Lucas, M. (2004). *How can we make globalization work for sustainable development*. Afrique PALOP: Developpement ET mondialisation seminaire- Universite Libre de Bruxelles 1-2 mars.
- Postrel, V. (2006). *The Container That Changed the World*. New York: new york time.
- Sabbar, S. & Dalvand, S. (2018). Semiotic Approach to Globalization: Living in a World of Glocal Things. *Journal of Cyberspace Studies*, 2(1), 75-88.
- Sabbar, S. & Matheson, D. (2019). Mass Media vs. the Mass of Media: A Study on the Human Nodes in a Social Network and their Chosen Messages. *Journal of Cyberspace Studies*, 3(1), 23-42.
- Salim Atto, F. N. (2008). Architecture, the national and globalization. *The International Journal of Arts & Sciences Conference*, Germany: IJAS.
- Tschumi, B. & Cheng, I. (2003). *The state of architecture at the beginning of the 21st century*. New York: The Monacelli Press.
- UKEssays. (2018). *Impact of Globalisation on Architecture*. Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/architecture/impact-globalisation-architecture-7345.php?vref=1>
- Umbach, M. & Bernd, H. (2005). *Vernacular Modernism: Heimat, Globalization, and the Built Environment*. Stanford: Stanford University Press.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to the journal of art & civilization of the orient. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

داریوش، بابک؛ دستیار، فاطمه و دستیار، مریم. (۱۴۰۰). تأثیر جهانی شدن بر معماری مسکن شهری در ایران. *مجله هنر و تمدن شرق*، ۹(۳۳)، ۲۱-۳۲.

DOI: 10.22034/jaco.2021.287839.1198

URL: http://www.jaco-sj.com/article_138332.html

